TOLEO RAHISI LA KANUNI NA MIONGOZO YA UCHAGUZI WA KIDEMOKRASIA - SADC

A4DG Action for Democratic Governance

DEMOCRACY WORKS FOUNDATION

The CHARTER PROJECT Africa

Co-funded by the European Union

1. Kuhusu Mradi

Kwa kushirikiana na Shirika la Democracy Works Foundation (DWF), Shirika la Action for Democratic Governance (A4DG) linatekeleza mradi wa Digital Advocacy Initiative (DAI) kwa miezi sita (6. Ni mradi wenye lengo la kuelemisha wanachi hususani vijana, wanawake na watu wenye ulemavu juu ya Kanuni na Miongozo ya Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Bara la Africa (SADC) inazo husiana na Uchaguzi wa Kidemokrasia kwa Nchi wanachama wa Umoja huu.

Mradi wa Digital Advocacy Initiative (DAI) unatekelezwa kwa njia ya kimtandao na unalenga kuwahusisha vijana Zaidi ya 250 katika mikoa ya Dar Es Salaam, Mbeya, Dodoma, Mwanza na Lindi.

Katika utekelezaji wa mradi huu, A4DG imeandaa kijitabu hichi ambacho ni tolea rahisi la Miongozo ya SADC inayoongoza Uchaguzi wa Kidemokrasia. Ni Imani yetu kwamba, toleo hili litakuwa nyezo ya kufahamu juu ya miongozo hii ili kufanya uchechemuzi wa utekelezaji wake hapa Nchini Tanzania.

Utangulizi

Kanda ya SADC imepiga hatua kubwa katika uimarishaji wa ushiriki wa wananchi katika michakato ya kufanya maamuzi na uimarishaji wa utendaji na taasisi za kidemokrasia. Katiba za Nchi Wanachama wote wa SADC zinaweka kanuni za fursa sawa na ushiriki kamili wa wananchi katika
mchakato wa kisiasa.

Nchi za Kusini mwa Afrika, katika kuweka utambulisho wao wa pamoja wa kihistoria na kitamaduni ulio undwa kwa karne nyingi, zilikubali kujumuisha umoja wao katika maono na dira moja ya HATIMA YA PAMOJA. Kwa mantiki hiyo, mwaka 1992 nchi za Kusini mwa Afrika zilizokutana Windhoek, Jamhuri ya Namibia, zilitia saini Mkataba wa kuanzisha Jumuiya ya Maendeleo ya Kusini mwa Afrika (SADC).

Ibara ya nne (4) ya Mkataba huo inaeleza kuwa "haki za binadamu, demokrasia na utawala wa sheria" ni kanuni zinazoongoza matendo ya wanachama wake. Ibara ya tano (5) ya Mkataba huo inaainisha malengo ya SADC, ambayo inazitaka Nchi Wanachama "kukuza maadili ya pamoja ya kisiasa, mifumo na maadili mengine ya pamoja ambayo yanapitishwa kupitia taasisi, ambazo ni za kidemokrasia,halali na zenye ufanisi. Pia inazitaka Nchi Wanachama "kuunganisha" , kulinda na kudumisha demokrasia, amani, usalama na utulivu" katika kanda.

Makubaliano ya Ushirikiano kwenye Siasa, Ulinzi na Usalama inaeleza kuwa SADC "itakuza maendeleo ya taasisi na taratibu za kidemokrasia ndani ya maeneo ya Nchi Wanachama na kuhimiza uzingatiaji wa haki za binadamu kwa wote kama ilivyoainishwa katika Mkataba na Mikataba ya Umoja wa Nchi Huru za Afrika." [Umoja wa Afrika] na Umoja wa Mataifa."

Aidha, Mpango Elekezi wa Mkakati (SIPO), kama mfumo wa utekelezaji wa makubaliano, unasisitiza haja ya uimarishaji wa kidemokrasia katika kanda. Ukuzaji wa kanuni zinazosimamia uchaguzi wa kidemokrasia unalenga kuimarisha uwazi na uaminifu wa uchaguzi na utawala wa kidemokrasia na vile vile kuhakikisha kukubalika kwa matokeo ya uchaguzi na vyama vyote vinavyoshindana.

Miongozo hiyo haielezwi tu na vyombo vya sheria na sera vya SADC bali pia kanuni na miongozo mikuu inayotokana na Azimio la Umoja wa Afrika (AU) kuhusu Misingi ya Kusimamia Uchaguzi wa Kidemokrasia Afrika - AHG/DECL.1 (XXXVIII) na Miongozo ya Umoja wa Afrika ya Ujumbe wa Uangalizi na Ufuatiliaji wa Uchaguzi wa Umoja wa Afrika - EX/CL/35 (III).

2. Kanuni Za Kuendesha Uchaguzi Wa Kidemokrasia

2.1. Iwapo Nchi Mwanachama itaamua kutoa mwaliko kwa SADC kuangalia chaguzi zake, hii itatokana na masharti ya makubaliano ya Siasa, Ulinzi na Ushirikiano wa Usalama.

Nchi Wanachama wa SADC zitazingatia kanuni zifuatazo katika uendeshaji

2.2.1 Ushiriki kamili wa wananchi katika mchakato wa kisiasa;

2.2.2 Uhuru wa kujumuika;

2.2.3 Uvumilivu wa kisiasa;

2.2.4 Vipindi vya kawaida vya uchaguzi kama ilivyoainishwa na Katiba za Taifa husika;

2.2.5 Fursa sawa kwa vyama vyote vya siasa kupata vyombo vya habari vya serikali;

2.2.6 Fursa sawa ya kutumia haki ya kupiga kura na kupigiwa kura;

2.2.7 Uhuru wa Mahakama na kutopendelea taasisi za uchaguzi

2.2.8 Elimu ya mpiga kura.

2.2.9 Kukubali na kuheshimiwa kwa matokeo ya uchaguzi na vyama vya siasa yanayotangazwa kuwa huru na haki na Mamlaka za Uchaguzi za Taifa zilizo na uwezo kwa mujibu wa sheria ya nchi.

2.2.10 Changamoto ya matokeo ya uchaguzi kama ilivyoainishwa katika sheria ya nchi.

3 Mamlaka Na Katiba Ya Ujumbe Wa Uangalizi Wa Uchaguzi Wa SADC

3.1

Iwapo Nchi Mwanachama itaona ni muhimu kuialika SADC kuangalia uchaguzi, kamisheni za SADC za Uangalizi wa Uchaguzi (SEOM) zina jukumu la Uangalizi. Majukumu ya Ujumbe yatatokana na Mkataba na Makubaliano ya Ushirikiano wa Siasa, Ulinzi na Usalama.

3.2

3.2 Mwenyekiti wa Kamisheni ataunda Ujumbe rasmi baada ya kupokea mwaliko rasmi kutoka kwa Mamlaka ya Uchaguzi ya Nchi Mwanachama inayofanya uchaguzi.

3.3

3.3 Mwenyekiti wa Kamisheni atampa mamlaka Katibu Mtendaji kutoa Barua ya Utambulisho kwa kila Mwanachama wa kabla ya kutumwa katika Nchi Mwanachama anayefanya uchaguzi.

3.4

3.4 Katiba ya Ujumbe huo inapaswa kuzingatia sera za SADC zinazohusiana na usawa wa kijinsia. Ingawa wanatambua kwamba Wajumbe wa Kamisheni hiyo wanaweza kutoka katika vyama tofauti vya siasa katika nchi za nyumbani, wanapaswa kuwa wa moja.

4. Mwongozo Wa Uangalizi Wa Uchaguzi

4.1 Nchi Wanachama wa SADC zitaongozwa na miongozo ifuatayo ili kubainisha aina na uwanda wa uangalizi wa uchaguzi:

4.1.1 Dhamana za kikatiba na kisheria za uhuru na haki za raia;
4.1.2 Mazingira bora ya uchaguzi huru, haki na amani;

4.1.3 Kutobagua katika uandikishaji wa wapiga kura;

4.1.4 Kuwepo kwa daftari la wapiga kura lililoboreshwa na linaloweza kufikiwa;

4.1.5 Tangazo mahususi la wakati na tarehe ya uchaguzi

4.1.6 Inapohitajika, ufadhili wa vyama vya siasa lazima uwe wa uwazi na kwa kuzingatia kiwango kilichokubaliwa kwa mujibu wa sheria za nchi;

4.1.7 Vituo vya Kupigia Kura viwe katika sehemu zisizoegemea upande wowote;

4.1.8 Kuhesabu kura katika vituo vya kupigia kura;

4.1.9 Kuanzishwa kwa utaratibu wa kusaidia kupanga na kupeleka ujumbe wa waangalizi wa uchaguzi; na

4.1.10 Kamisheni za Waangalizi wa Uchaguzi wa SADC zinapaswa kutumwa angalau wiki mbili kabla ya siku ya kupiga kura.

5. Kanuni Ya Maadili Kwa Waangalizi Wa Uchaguzi

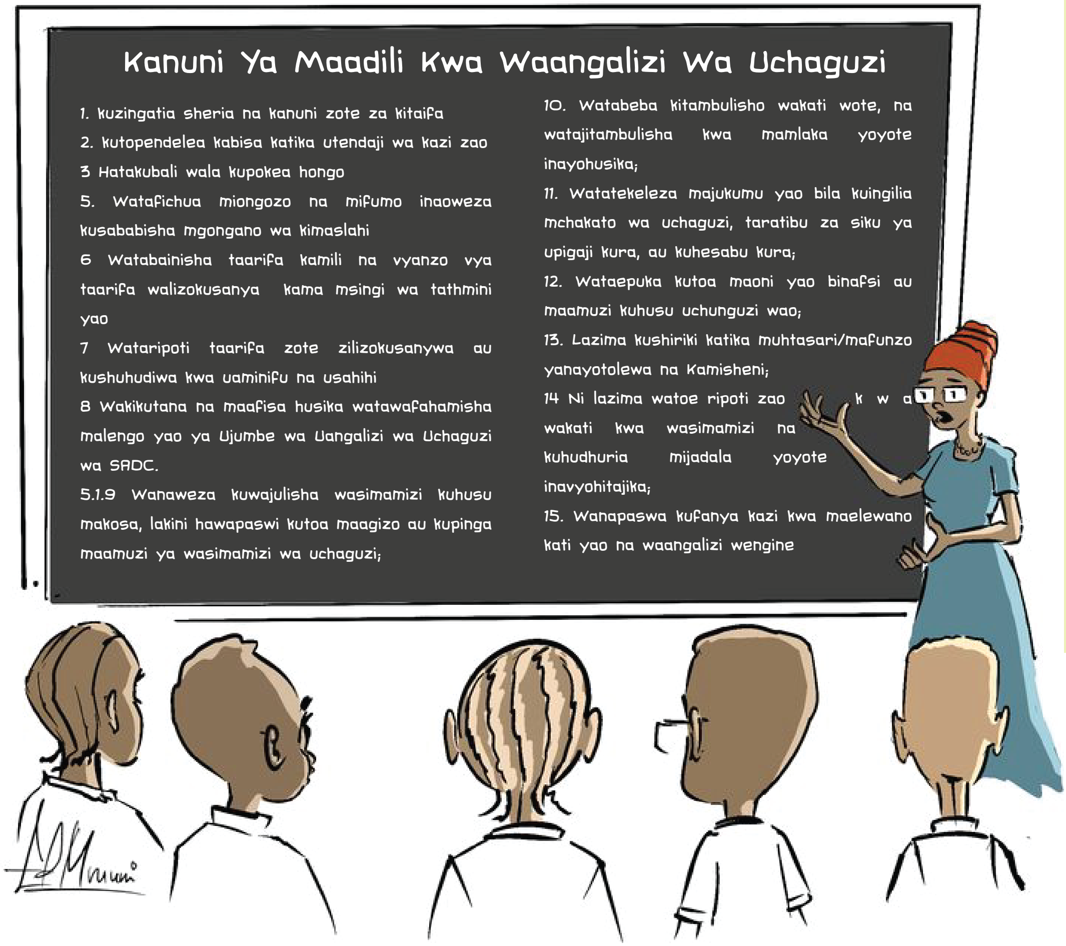

5.1 Kanuni za maadili za waangalizi wa uchaguzi wa SADC zinawiana na zile za Azimio la Umoja wa Afrika kuhusu Misingi ya Kusimamia Uchaguzi wa Kidemokrasia Afrika - AHG/DECL. 1 (XXXVIII).

Katika hili, Kamisheni za Waangalizi wa Uchaguzi wa SADC zitazingatia kanuni za maadili zifuatazo:

5.1.1 Ni lazima kuzingatia sheria na kanuni zote za kitaifa;

5.1.2 Watadumisha kutopendelea kabisa katika utendaji wa kazi zao, na hatatoa upendeleo wowote kuhusiana na mamlaka za kitaifa, vyama na wagombea katika mzozo katika mchakato wa Uchaguzi. Zaidi ya hayo hawataonyesha au kuvaa alama za vyama vya siasa, rangi au mabango;

5.1.3 Hatakubali wala kujaribu kupata zawadi, hongo, upendeleo au vishawishi vyovyote kutoka kwa mgombea, wakala wao, vyama au shirika lolote au mtu anayehusika katika mchakato wa uchaguzi;

5.1.4 Watafichua mara moja kwa miongozo na mifumo husika ya SADC uhusiano wowote unaoweza kusababisha mgongano wa kimaslahi na majukumu yao au mchakato wa uchunguzi na tathmini ya uchaguzi;

5.1.5 Watatafuta ufafanuzi na majawabu kutoka kwa mtu au shirika linalohusika kabla ya kuchukua madai yoyote ambayo hayajathibitishwa kama halali;

5.1.6 Watabainisha katika ripoti zao taarifa kamili na vyanzo vya taarifa walizokusanya na kuzitumia kama msingi wa tathmini yao ya mchakato wa uchaguzi;

5.1.7 Wataripoti taarifa zote zilizokusanywa au kushuhudiwa kwa uaminifu na usahihi;

5.1.8 Wakati wa kukutana na maafisa wa uchaguzi, mamlaka husika za serikali na maafisa wa umma, vyama, wagombea na mawakala wao watawafahamisha malengo na malengo yao ya Ujumbe wa Uangalizi wa Uchaguzi wa SADC.

5.1.9 Wanaweza kutaka kuwajulisha wasimamizi wa eneo la uchaguzi kuhusu makosa, lakini hawapaswi kutoa maagizo au kupinga maamuzi ya wasimamizi wa uchaguzi;

5.1.10 Watabeba kitambulisho chochote kilichoagizwa kinachotolewa wakati wote, na watajitambulisha kwa mamlaka yoyote inayohusika;

5.1.11 Watatekeleza majukumu yao kwa njia isiyozuilika, na hawataingilia mchakato wa uchaguzi, taratibu za siku ya upigaji kura, au kuhesabu kura;

5.1.12 Wataepuka kutoa maoni yao binafsi au maamuzi kuhusu uchunguzi wao kwa vyombo vya habari au watu wengine wowote;

5.1.13 Lazima kushiriki katika muhtasari/mafunzo yanayotolewa na Kamisheni;

5.1.14 Ni lazima watoe ripoti zao kwa wakati kwa wasimamizi wao na kuhudhuria mijadala yoyote inavyohitajika; na

5.1.15 Wanapaswa kufanya kazi kwa maelewano kati yao na waangalizi wanaotekea mashirika mengine katika eneo lao la uangalizi.

6. Haki Na Wajibu Wa Waangalizi Wa Uchaguzi Wa SADC

6.1 Haki na wajibu wa Kamisheni ya Uangalizi ya Uchaguzi ya SADC inatokana na uzoefu wa SADC na Miongozo ya Umoja wa Afrika ya Uangalizi na Ufuatiliaji wa Uchaguzi.

Zifuatazo ni haki na wajibu wa Waangalizi wa Uchaguzi wa SADC:
6.1.1 Uhuru wa kutembea ndani ya nchi mwenyeji;

6.1.2. Kuidhinishwa kama waangalizi wa uchaguzi kwa misingi isiyo ya kibaguzi:

6.1.3. Ufikiaji usiozuiliwa na kuwasiliana kwa uhuru na vyombo vya habari;

6.1.4 Upatikanaji wa urahisi kwa sheria na kanuni zote zinazosimamia mchakato na mazingira ya uchaguzi;

6.1.5 Ufikiaji rahisi wa rejista za wapiga kura au daftari la wapigakura;

6.1.6 Ufikiaji usiokuwa na vikwazo na usiozuiliwa katika vituo vyote vya kupigia kura na vituo vya kuhesabia kura;

6.1.7. Kuwasiliana kwa uhuru na vyama vyote vya siasa vinavyoshindana, wagombea, vyama na mashirika mengine ya kisiasa, na asasi za kiraia;

6.1.8. Kuwasiliana kwa uhuru na wapiga kura bila kuathiri sheria ya uchaguzi inayokataza mawasiliano hayo ili kulinda usiri wa kura;

6.1.9 Kuwasiliana na kuwa na ufikiaji usio na vikwazo kwenye Uchaguzi wa Kitaifa. Tume au mamlaka husika ya uchaguzi na wasimamizi wengine wote wa uchaguzi;

6.1.10. Kamaisheni itaongozwa na afisa husika kutoka Ofisi ya Mwenyekiti ambaye pia atakuwa msemaji wa Ujumbe wa uangalizi wa uchaguzi;

6.1.11. Kutuma ripoti za mara kwa mara za mchakato wa uangalizi wa uchaguzi kwa Mwakilishi wa Kamisheni juu ya maswala ambayo yanaweza kuhitaji kuzingatiwa kwa haraka;

6.1.12 Kutoa taarifa kuhusu mwenendo na matokeo ya uchaguzi mara baada ya kutangazwa kwa matokeo; na

6.1.13 Kuandaa Ripoti ya Mwisho ndani ya siku thelathini (30) baada ya kutangazwa kwa matokeo.

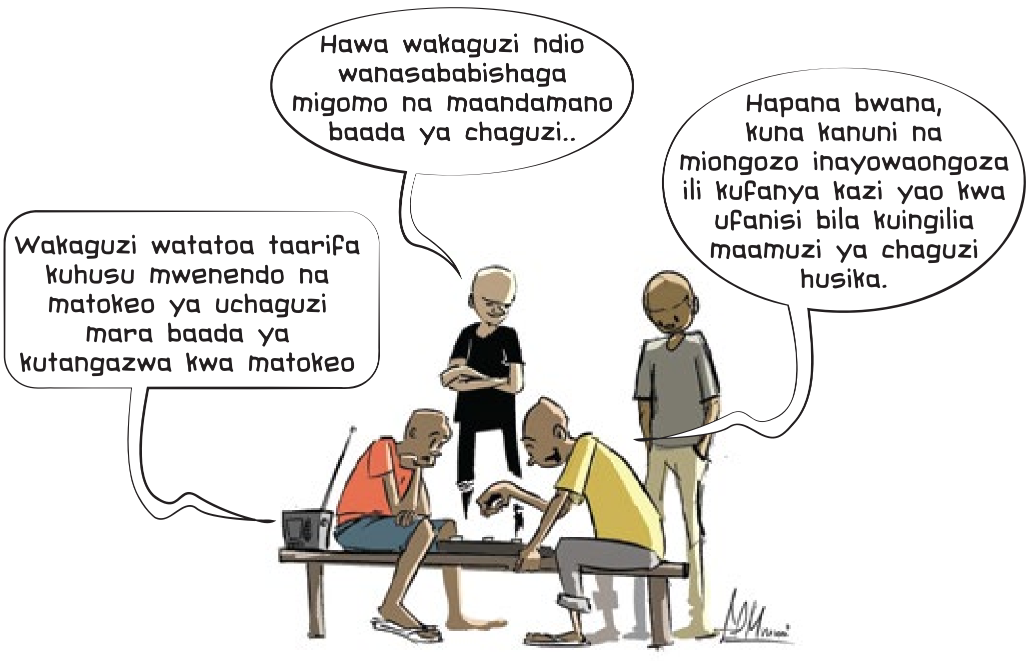

7. Majukumu Ya Uchaguzi Wa Nchi Wanachama Zinazo Fanya Uchaguzi

7.1 Kuchukua hatua zinazohitajika ili kuhakikisha utekelezwaji mzuri wa kanuni zilizo hapo juu, kwa mujibu wa michakato ya kikatiba ya nchi;

7.2 Kuanzisha ambapo hakuna, taasisi husika ambapo masuala kama vile kanuni za maadili, uraia, ukaaji, mahitaji ya umri kwa wapigakura wanaostahiki kupiga kura na utungaji wa rejista za wapigakura, yatashughulikiwa;

7.3 Kuanzisha mabaraza ya kitaifa ya uchaguzi yasiyo na upendeleo, yanayojumuisha makundi yote, yenye uwezo na uwajibikaji yenye wafanyakazi wenye sifa stahiki, pamoja na vyombo vya kisheria vyenye uwezo ikiwa ni pamoja na mahakama za kikatiba zenye ufanisi ili kusuluhisha inapotokea migogoro inayotokana na uendeshaji wa uchaguzi;

7.4 Kulinda uhuru wa kibinadamu na wa kiraia wa raia wote ikiwa ni pamoja na uhuru wa kutembea, kukusanyika, kujumuika, kujieleza, na kufanya kampeni pamoja na kupata habari kutoka katika vyombo vya habari wakati wa michakato ya uchaguzi kama ilivyoelezwa chini ya 2.1.5 hapo juu;

7.5 Kuchukua hatua na tahadhari zote zinazohitajika ili kuzuia utendakazi wa udanganyifu, wizi wa kura au vitendo vingine visivyo halali katika mchakato mzima wa uchaguzi, ili kudumisha amani na usalama;

7.6 Kuhakikisha uwepo wa vifaa na rasilimali za kutosha kwa ajili ya kufanya uchaguzi wa kidemokrasia;

7.7 Kuhakikisha kwamba usalama wa kutosha unatolewa kwa vyama vyote vinavyoshiriki katika uchaguzi;

7.8 Kuhakikisha uwazi na uadilifu wa mchakato mzima wa uchaguzi kwa kuwezesha uwekaji wa wawakilishi wa vyama vya siasa na wagombea binafsi katika vituo vya kupigia na kuhesabu kura na kwa kuwaidhinisha waangalizi wa kitaifa na kimataifa;

7.9 Kuhimiza ushiriki wa wanawake, walemavu na vijana katika nyanja zote za mchakato wa uchaguzi kwa mujibu wa sheria za kitaifa;

7.10 Kutoa mwaliko wa Taasisi husika za Uchaguzi za nchi katika uchaguzi wa SADC siku tisini (90) kabla ya siku ya kupiga kura ili kuruhusu maandalizi ya kutosha ya kupeleka Ujumbe wa Waangalizi wa Uchaguzi;

7.11 Kuhakikisha uhuru wa kutembea wa wanachama wa Kamisheni ya Uangalizi wa Uchaguzi ya SADC ndani ya nchi mwenyeji;

7.12 Kuidhinishwa kwa wanachama wa Kamisheni ya ujumbe wa waangalizi wa uchaguzi kama waangalizi wa uchaguzi kwa misingi isiyo ya kibaguzi;

7.13 Kuruhusu wanachama wa Kamisheni ya ujumbe ya uangalizi wa uchaguzi kuwasiliana kwa uhuru na vyama vyote vya siasa vinavyoshindana, wagombeaji, vyama na mashirika mengine ya kisiasa, na mashirika ya kiraia;

7.14 Kuruhusu wanachama wa Kmaisheni ya uangalizi wa uchaguzi ya SADC kuwasiliana kwa uhuru na wapiga kura isipokuwa wakati sheria ya uchaguzi inaeleza kwa njia inayofaa mawasiliano hayo ili kulinda usiri wa kura;

7.15 Kuruhusu wanachama wa Kamisheni ya uangalizi wa uchaguzi ya SADC pasi na kuwekewa vikwazo kuwasiliana kwa uhuru na vyombo vya habari;

7.16 Ruhusu wanachama wa Kamisheni ya uangalizi wa uchaguzi ya SADC kuzifikia na kuzipata sheria na kanuni zote zinazosimamia mchakato wa uchaguzi;

7.18 Ruhusu wanachama wa Kamisheni ya ungalizi wa uchaguzi ya SADC kuzipata rejista zote za uchaguzi au orodha ya wapigakura;

7.19 Kuhakikisha kwamba wanachama wa Kamisheni ya uangalizi wa uchaguzi ya SADC wanafikia vituo vyote vya kupigia kura na vituo vya kuhesabia kura.

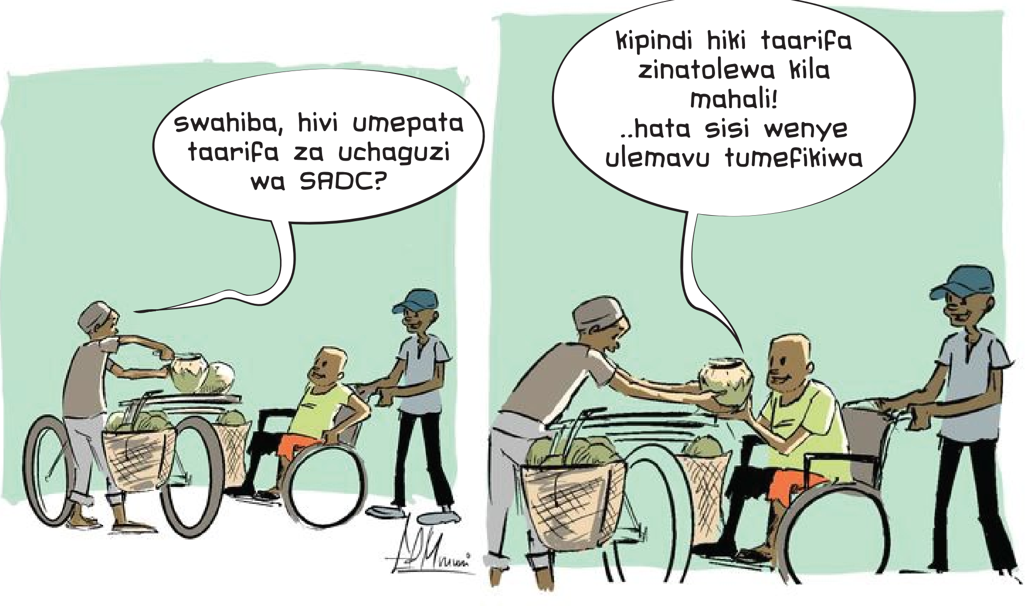

Dira Yetu

"Kuona Jamii ya Haki na ya Kidemokrasia Yenye Mendeleo ya Watu"

A4DG

Action for Democratic Governance

Postal Code 17106, Maweni Beach Exit,
Kigamboni Dar Es Salaam - Tanzania.

www.a4dg.org

Email: info@a4dg.org